

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационния труд на МЕХМЕД ЕРИМ
“ДЪРВЕН БЛОКОВ ПЕЧАТ МЕЖДУ 1860 – 1960 В АНАДОЛА”

НХА – Специалност “Текстил”

Рецензент: проф. д-р Красимира Коева

Дисертационният труд на Мехмед Ерим, докторант към специалност “Текстил” на НХА е посветен на интересна и важна тема, свързана с традиционните техники за ръчен печат с дървени блокчета върху текстил в областта Анадола в Турция. Периодът на изследване обхваща едно столетие, което позволява да се проследи практикуването на този занаят, който в началото е изключително разпространен и значим за района, но впоследствие, поради естествените и закономерни икономически промени и навлизането на промишленото производство, запада, дори частично изчезва, заменен от модерните технологии.

Изследването на Мехмед Ерим обхваща 177 стр. текст, албум и автореферат. Текстът включва цялостно и задълбочено проучване, както на историческите факти, така и на технологичните процеси на ръчното печатане.

Още във въведението авторът набелязва основните цели и задачи на изследването: 1./съживяване и “борба срещу забвението на традиционните занаяти”, сред които е и ръчното печатане с дървени блокчета; 2./ проучване и изясняване на определящите фактори в щамповането от XIX век до днес (техника, оборудване, предпочитани мотиви); 3./ изследването “да помогне и в бъдеще печатането да се извършва в съответствие с оригиналния процес и той да не се загубва”. Авторът проследява подробно основната литература по тези въпроси, която му е помогнала да обогати своите познания и изводи. Самият той е практикуващ художник, занимаващ се и преподаващ на студенти текстилен дизайн и техники на печатане.

В главата, посветена на историческия преглед, свързан с използването на печатни техники (щампи) в региона на Анадола през различните периоди, са

посочени образци на печати, най-древните от които са с форма на спирала, меандър и четирилистно цвете, принадлежащи на най-старото известно в региона царство на хетите - около 7000 год. пр. Хр.; над 40 цилиндрични печата, направени от хематит, камъни и глина от Карахьоюк; печати, открити в древното селище Чатал Хьоюк. Писмени сведения за печатане върху текстил в западен Анадол оставят и двама велики антични автори: Омир (около 850 г. пр.Хр.) споменава за майстора-щамповчик от "ателието за щамповка на басми", а Херодот описва племе, живеещо в района на Кавказ, което рисува фигури на животни с "бои от стрити листа на дървета, смесени с вода, които не се изпират". Докторантът цитира и възприема аргументираното мнение на изследователя Форер, че печатането с калъпи от дървени блокчета датира от III в. сл. Хр. Споменат е и най-стария в Анадола образец на щампа върху плат, достигнал до наши дни върху знамето на султан Селим I, използвано във войната с Косово през 1389 г. - сега съхранявано във Военния музей; две ризи талисмани с щампи в музея на двореца Топкапъ; риза талисман на Баязид II - в музея на Турските ислямски творби и др. Подчертани са влиянията на Китай и Индия в областта на щамповането с калъпи от дърворезба, описани от Марко Поло и разпространени в Европа след XIV в., включително и в Турция; щампите в Иран от XVII в., също повлияли върху турското изкуство. Авторът логично обосновава извода, че щамповането в Анадола се ражда и развива като народен занаят, чиито най-добри образци са щампите в Истанбул от XVII - XIX век. Освен широкото си разпространение в ежедневието на различни социални групи от населението, то навлиза, благодарение на красотата и оригиналността си, и в дворцовото обзавеждане и облекло. Интересна подробност е, че дълго време през Османския период занаятът щамповане е бил ограничен само в областта Токат, тъй като приходите от него са били значими и предназначени само за майката на султана. По тази причина е било забранено практикуването му в други райони.

Докторантът съвсем резонно споменава и това, че щампите (отпечатъците), особено в Европа, са били разпространени най-много върху

хартиен носител, и подобни образци са изпълнени за пръв път в Турция от европейец – фламандския художник Питър Кук ван Алст. Той идва през 1533 г. в Османската империя и създава седем гравюри в Истанбул, сред които изображение на антуража на Султан Сюлейман, намиращ се на Конния площад на Султан Ахмед. Тези гравюри след смъртта на художника Ван Алст през 1553 г. са съхранени в специален албум, озаглавен “Обичаи и начин на обличане на турците”.

Докторантът Мехмед Ерим е споменал подробно и насоките, в които са се използвали печатните техники върху текстил – забрадки за глава, покривки за дивани, лица на юргани, бохчи, кърпи, молитвени покривки, ризи талисмани и др., както и материалите, върху които е печатано – памучен плат, коприна, лен и предимно върху тензух за изработването на забрадки за глава, каквито, освен жените, са носели и мъжете под фесовеца.

Следвайки хронологията, авторът проследява трите основни периода от историята и приложението на техниките за печат в Анадола: византийски, селджукски и османски. През византийския период в столицата Константинопол са съсредоточени почти всички ателиета, ориентирани основно към двореца и императора: мотивите са кръстове, корони, ловни сцени, коне, птици и т.н. През Селджукския период територията на разпространение на този занаят е много по-обширна: в градовете Коня, Анкара, Токат, Кайсери, Анталия и др. Материите, върху които се печата са по-прости и обикновени, в сравнение с византийските, а орнаментите и мотивите са характерни само за този период. Впоследствие турското изкуство включва материали и платове, предпочитани от румските селджуци. Авторът посочва, че до наши дни не са достигнали такива оригинални платове, но основание за изводи относно използваните мотиви в текстила са образци от други занаяти: напр. керамиката, което се потвърждава и от скоро намерените в гр. Коня (в Кубадатския дворец) образци от порцелан, на които са изобразени персонажи, облечени в десенирани одежди от селджукския период.

За Османския период докторантът, съвсем резонно, посочва като надеждни изворови материали запазените миниатюри и ръкописи “сюрнаме”

